

Mr. Marijan Sivrić

***HERCEGOVCI - DUBROVAČKI ZLATARI
U DOBA REPUBLIKE***

Jedan od najvažnijih i veoma unosnih obrta u Dubrovniku u doba Republike bio je zlatarski. Kao obrt i, istovremeno, svojevrsno umijeće svoj intenzivniji razvitak, doživljava već od 13., a naročito u 14. i 15. stoljeću.¹ Tome su pogodovale tadašnje okolnosti. U zaleđu Dubrovačke Republike (na Balkanskom polutokoku) došlo je do obnove i aktiviranja ranije zapuštenih rudnika u kojima se, uz ostalo, dobivalo srebro i zlato. Dubrovčani su vršili zakup ruda u rudnicima. Njihov transport u Dubrovnik osiguravao je dubrovačkoj trgovini posredničku ulogu u prometu plemenitih metala u bazenu Sredozemlja. To je Republici donosilo znatnu dobit i korist. Nemala količina plemenitih metala zlata i srebra ostajala je u Dubrovniku za potrebe vlastitog zlatarskog obrta. Izvoz gotovih zlatarskih proizvoda, koji su bili veoma cijenjeni, bio je također unosan.

Obilje ponude plemenitih metala i relativno pristupačne cijene stvarali su dodatnu povoljnu okolnost za procvat dubrovačkog zlatarstva.

Osim što su proizvodi dubrovačkih zlatara bili veoma traženi na tržištima Sredozemlja, značajna je tražnja za tim proizvodima vladala i na domaćem tržištu. Proizvode dubrovačkog zlatarstva tražila je vlastela, ali i bogato i srednje imućno građanstvo, crkve i samostani, seljaci, pa i ostali puk.

---

¹ O zlatarstvu Dubrovnika u tom periodu: J. LUČIĆ, Obrti i usluge u Dubrovniku do početka XVI. stoljeća, SZ IHP M/7, Zagreb, 1979., str. 62-71.

Proizvodi dubrovačkih zlatara bili su raznovrsni. To su predmeti praktične uporabe, kao što su broševi, kopče (fibule), zlatne i srebrene puce, dijademe, te ukrasni predmeti (nakit) poput ogrlica, naušnica, narukvica, prstenja, privjesaka, praporčića. Treba spomenuti i zlatne i srebrene niti na odjeći, toke, pojase, igle te kutije za hostije i druge potrebe.

U domenu njihova obrta spadali su stolni pribor i posuđe: zdjele, tanjurići, žlice, viljuške, noževi, šalice, plitice i slično.

Posebno značenje imala je izrada crkvenih predmeta: zavjetnih ploča, oltarskih pala, ciborija, križeva, kadionica, kaleža, monstranci, navikula, plitica, privjesaka za krštenje, raspela, relikvijara, svijećnjaka, votiva, raznih posudica, okvira za svete slike, kipića svetaca, liturgijskog ruha i drugog potrebitog za bogoslužje i uređenje crkvenih prostora.

Zbog svega toga zlatarski je obrt zauzimao značajno mjesto u životu starog Dubrovnika. Zato su i zlatari, posebno oni najistaknutiji, bili cijenjeni u društvenom životu Republike. Ženili su se iz srednje imućnih slojeva. Bavili su se i drugim zanimanjima, posebice pozajmicama, kreditiranjem i isporukom svojih zlatarskih izrađevina drugim osobama radi njihove prodaje.

Složenost zlatarskog umijeća iziskivalo je dugotrajnije naukovanje da bi se ovladalo zlatarskom vještinom. Obično je trajalo od 5 do 15 godina. Proces diferencijacije i specijalizacije u ovom obrtu tekao je sporije, naročito u 13. stoljeću. U 15. i 16. stoljeću brojnost zlatara u Dubrovniku znatno je porasla. Proizvodnja i ponuda su usmjereni čak i na izvoz.²

Uviđajući značaj i važnost zlatarske proizvodnje, država je postupno donosila i posebne mjere i uredbe. One su imale za cilj cjelokupnu oblast zlatarske proizvodnje zakonski regulirati i staviti pod stanovitu kontrolu. Odnosilo se to na promet plemenitim metalima, njihovu kakvoću, standard, te na uvjete otvaranja zlatarskih radionica, naukovanje i cehovsko organiziranje. Dosta rano (25. travnja 1306.) dubrovački su zlatari osnovali svoju bratovštinu (Confraternita degli Orefici di Ragusa).³ Bratovština je imala i Statut ili Matrikolu (Matricolo degli

---

² O zlatarstvu toga perioda: *D. ROLLER*, Dubrovački zanati u XV. i XVI. stoljeću, GGPH knj. 2., JAZU, Zagreb, 1951., str. 113-114; *Vid VULETIĆ VUKASOVIĆ*, Imena i prezimena zlatara u Dubrovniku u XV. vijeku.

³ *V. FORETIĆ*, Dubrovačke bratovštine.

Orefici di Ragusa).⁴ Sačuvani su, dijelom, i zapisnici odluka Kapitula bratovštine te neke računске i druge administrativne knjige.⁵

Zlatarskim obrtom u Dubrovniku u početku su se bavili stranci, iz drugih europskih zemalja. Postupno su tom obrtu i umijeću postajali vičniji i domaći ljudi, kako oni iz Grada tako i iz drugih dijelova Republike.

Još u srednjem vijeku, a tako je bilo i u kasnijim stoljećima, vidno mjesto u dubrovačkom zlatarstvu imali su i zlatari koji su to umijeće stekli u Dubrovniku, a potječu iz dubrovačkog zaleđa, iz raznih krajeva Hercegovine. Oni su, kao djetići, pod ugovorom, dolazili u Dubrovnik kod najistaknutijih dubrovačkih majstora zlatara i kod njih u dugogodišnjem radu savladavali zlatarsku vještinu. Neki od njih postali su vješti zlatari, pa i majstori (magistri) i vlasnici zlatarskih radionica. Na tu činjenicu već su ukazali istraživači povijesti dubrovačkog zlatarstva u doba Republike.⁶ U stoljećima srednjega vijeka (13. - 15.) zlatari i djetići na izučavanju zlatarskog umijeća u Dubrovniku, pridošli iz Hercegovine, bili su podrijetlom iz raznih dijelova ove oblasti. Tako se spominju zlatari i djetići podrijetlom iz Rudina (Bileća), Trebinja, Ljubomira, Popova, Vrma, Nevesinja, Dabra, Korita, Neretve, te iz unutrašnjosti Bosne i Hercegovine, iz Fojnice, Podborača (Vlasenica) i drugih mjesta.⁷

---

⁴ Sačuvan je primjerak iz 17. stoljeća (*J. GELCICH, Catalogus I. R. Archivi ragusani, Glasnik ZM, Sarajevo, 1910., str. 569.*)

⁵ Riječ je o knjigama: *Libro delle Parti nostra degli Orefici 1774.-1810.*; *Libretto dell'Escita della Confraternita Orefici 1689.-1732.*; *Libretto dell'Escita della Confraternita Orefici 1734.-1807.*; *Libretto Confrati che devono pagare della Confraternita Orefici 1772.-1775.*; *Vachetta degli Orefici 1802.-1803.*

⁶ *C. FISKVIĆ, "Dubrovački zlatari od XIII. do XVII. stoljeća", Hrvatska prosvjeta, III. serija, sv. 1., Muzej hrvatskih starina JAZU, Zagreb, 1947., str. 143-248; Ivo LENTIĆ, Dubrovački zlatari 1600.-1900., DPU SRH, knj. XXXIV., Zagreb, 1984.*

⁷ Tako je kod Radoslava Nale Dobroslov Miličić (1374.) iz Rudina. Stojko Petrović iz istog mjesta bio je u radionici Aleksija Kalojurjevića. U radionici istog majstora radio je i Brajan Miloslavić Marovlah iz unutrašnjosti. Kod majstora Hranislava Divojevića radili su Radoje Bokanov (1393.) iz Popova, Prodan Pribulin (1393.) iz Vrma (kod Trebinja) i Radiša Brajana Tolislavić (1395.) iz Nevesinja. Kod Ratka Pribilovića bio je 1393. Prvinac Ivana Septunica iz Ljubomira. Ratko Bogdanović iz Trebinja je 1377. kod Pripka Butkovića. Andrija Pavlov, također iz Trebinja, bio je 1583. kod majstora Nike Ivanova. Radonja Radojević iz Korita (kod Gacka), koji se pokatoličio i prozvaao Marko, bio je 1440. kod Ivana Progonovića. Stojislav Radenović iz Dabra bio je u radionici Dobroslava Bogdančića. Cvjetko Radoisalić iz Fojnice bio je 1493. kod majstora Petra Dimitrovića. Kod Marina Ratkovića radio je 1496. Petar Radojević, također iz Fojnice, a kod Živka Gojakovića 1454. Bogdan Dobrašinović iz Podborača kod Vlasenice. (*C. FISKVIĆ, Dubrovački zlatari od XIII. do XVII. stoljeća, str. 164-166.*)

Prve vijesti o zlatarima u Hercegovini

Zlatarstvo, kao vid umjetničkog obrta, može se posvjedočiti povijesnim vrelima srednjega vijeka i na prostorima Hercegovine. Istina, u nevelikom broju. Tako ih nalazimo i na prostoru Neretve, u trgovištu Drijeva. Prve poznate vijesti o zlatarima u Neretvi datiraju iz sredine 14. stoljeća. Tako se prema jednom zapisu 5. ožujka 1352. udružuju dvojica dubrovačkih zlatara Stjepoje i Rađen radi odlaska na neretljanski trg.⁸

Zlatar Vukan, rodom iz Neretve (Drijeva) radio je neku narudžbu za udovicu vojvode Pavla Radenovića.⁹ Dragoslav Tardenović iz Neretve spominje se 14. siječnja 1382. kao “acupictor” i “recamator”. Neki Lazar, dubrovački građanin, zlatar po zanimanju, čije prezime nije poznato, boravio je u Neretvi (“citadino nostro di Ragusa che habita in Narente”). Dana 17. svibnja 1380. upućen mu je poziv da vrati dug Luki Bogdanovu iz Dubrovnika.¹⁰ Pismo mu je uručeno 20. svibnja u Neretvi. Odgovorio je istog dana dajući do znanja da je dio duga vratio, a da mu je za preostali Luka dao vjeru da ga neće tražiti dok rat bude trajao (“...Lucha mi a dato la sua fe fina che dura la guera che no mi dumanda niente...”).¹¹ On i zlatar Pripko Butković, kao stalno nastanjene osobe u trgovištu na Neretvi, spominju se 17. svibnja 1380. i 5. listopada 1382. godine.¹² On je od 1382. do 1399. godine bio i na položaju tamošnjeg suca. Kao zlatar u Neretvi spominje se Vukan Dobrovojević. Bio je ugledna osoba te je četiri puta obnašao i dužnost suca u Neretvi od 1436. do 1445. godine. Usputno se bavio trgovinom i kreditnim poslovima.¹³ Moguće je zlatar Vukan izvršitelj poslova za udovicu Pavla Radenovića identičan sa zlatarom Vukanom Dobrovojevićem.

Mladići zvani djeteći dolazili su iz dabarskih sela u Dubrovnik radi izučavanja raznih obrta. Neki su upućivani na izučavanje i

---

⁸ PAD, Div. Cancell. No. 17, f. 29; Đ. TOŠIĆ, Stanovništvo, str. 86.

⁹ C. FISKOVIĆ, Dubrovački zlatari, str. 211-212.

¹⁰ Lett. di Lev. No. 2. f. 134; J. TADIĆ, Pisma i uputstva Dubrovačke Republike, Zbornik IJK, knj. I., str. 417-418.

¹¹ Isto, str. 134.

¹² J. TADIĆ, Pisma i uputstva I., broj 374, str. 417; Lett. di Lev. No. 3, f. 59.

¹³ Đ. TOŠIĆ, Uređenje... trga Drijeva, Godišnjak DIBiH, XXXIV, Sarajevo, str. 127.

osposobljavanje za složenije obrtničke vještine. Takvi su bili zlatarski umjetnički obrt, drvorezbarstvo, pa i slikarstvo.

Godine 1393. došao je u Dubrovnik Stojislav Radanović iz Dabra (“Stoyslauo Radanouich de Daber...”) radi izučavanja zlatarskog obrta kod dubrovačkog zlatara Dobroslava Bogančića (“...Dobroslauo au(r)ifice Bogancich...”). Oni su u dubrovačkoj državnoj kancelariji zaključili ugovor o međusobnim obvezama 15. travnja 1393. u trajanju od devet godina.¹⁴ U ugovoru se navodi Belislav Obkojević iz Dabra (“Et ego Bellislaus Obkoyeuich de Daber...”)¹⁵ kao svjedok u sporazumnom ugovoru između Stojislava i Dobroslava.

Zlatarski obrt u Dubrovniku izučavao je i Radisav Tolislavić iz obližnjeg Nevesinja. Njegova majka Dea, žena pok. Brajana Tolislavića iz Nevesinja (“...Dea uxor q(uondam) Brayani Tollislauich de Neveffigne...”) uime Radisava svog i Brajanovog sina (“...pro Radissau filium meum et dicti Brayani...”) sklapa ugovor s Kranislavom Đivojevićem, zlatarom iz Dubrovnika. Ugovor je sklopljen u državnoj kancelariji 4. travnja 1395. godine.¹⁶

Zlatari podrijetlom iz Hercegovine od 17. do početka 19. stoljeća

Od kraja 16. i tijekom 17. stoljeća u Dubrovačkoj Republici zavladao je ekonomska recesija. Nastao je period ekonomske, ali i političke krize. Tome su mnogo pridonosili ratovi europskih zemalja i Otomanskog Carstva. Ratne operacije odvijale su se u neposrednom dubrovačkom okruženju. Neminovno je to dovodilo do poremećaja u trgovinskoj razmjeni Dubrovnika i njegova zaleđa, ali i do zastoja u sredozemnom trgovinskom prometu. Smanjio se i priljev plemenitih metala iz rudnikâ s Balkanskog poluotoka. Nastupila je dekadencija i u umjetnosti, pa tako i u zlatarskom umjetničkom obrtu. Iako je broj zlatara u Dubrovniku, onoga vremena, bio priličito velik, nisu se javila značajna imena s obzirom na umjetnički doseg njihovih proizvoda.

---

¹⁴ PAD, Div. Cancell. No. 31, f. 60; C. *FISKOVIĆ*, Dubrovački zlatari od XIII. do XVII. stoljeća, JAZU, Zagreb, 1949., str. 165.

¹⁵ PAD, Div. Cancell. No. 31, f. 60.

¹⁶ PAD, Div. Cancell. No. 31, f. 60.

Zlatarska produkcija u Dubrovniku tijekom 18. stoljeća bila je također velika. Vladala je tražnja za zlatne i srebrene umjetničke rukotvorine dubrovačkih zlatara. Zbog toga je brojnost zlatara u Dubrovniku i u tom stoljeću bila izuzetno velika. Pojavilo se više zlatarskih obitelji. Iz njih su se regrutirali zlatari novih naraštaja, pa se tako prenosila i vještina zlatarskog umijeća. Takve su obitelji bile, npr., De Angelis, Radelja, Gleđ, Pecer, Ucović, Sokolović i druge.¹⁷

Kad je riječ o zlatarima i djetićima na izučavanju zlatarskog umijeća u 17. i 18. stoljeću, pristiglih iz Hercegovine, najviše je onih čija je uža zavičajnost Popovo, a potom Mostar. Bilo je pojedinaca, u manjoj mjeri, koji su podrijetlom iz drugih krajeva Hercegovine, pa i Bosne.

Iz tih krajeva u naznačenim stoljećima živjeli su i djelovali u Dubrovniku dosta brojni, a što se tiče zlatarskog umijeća, i vrijedni zlatari i djetići na izučavanju zlatarskog obrta. Bili su to: Ivan BAŠIĆ, Stjepan BOTICA, Ivan LUČIĆ, Pavo JOZIĆ, Pavo ILIĆ, Miho RADOV, Petar (stariji) SOKOLOVIĆ, Petar (mlađi) SOKOLOVIĆ, Marko SOKOLOVIĆ, Ivan STANKOVIĆ, svi iz Popova; Nikola DUINOV KUJUNDŽIJA i Radulo BOGDANOV iz Mostara; zlatar Ratko RAOSALJIĆ je iz Gacka; iz Bosne su bili Marko BOSNIĆ i Andrija LUPI te djetić Marko LAZAROV; iz Sarajeva je podrijetlom djetić Miho, sin GRGUREV, a iz Banjaluke Ambroz PETROVIĆ.¹⁸

Osvrt o zlatarima, pojedinačno

Krajem 17. i u prvoj polovici 18. stoljeća u Dubrovniku živi i djeluje zlatar Marko BOSNIĆ, podrijetlom iz Bosne. Bio je istaknuti zlatar, a biran je za gestalda Bratovštine zlatara. Spominje se u maticama župe Grad u Dubrovniku u više raznih uloga, a ponajviše u svezi sa svojom djecom.¹⁹

Zlatar Stjepan BOTICA rođen je na Trebinji u Popovu 22. srpnja 1742. godine. Sin je Mije Botice iz Trebinje i Jelene, kćeri

---

¹⁷ O tome: I. LENTIĆ, Dubrovački zlatari, str. 22-23.

¹⁸ O tome: I. LENTIĆ, Dubrovački zlatari, str. 19-24.

¹⁹ PAD, LB G.

Nikole Sokolovića iz Velje Međe u Popovu.²⁰ Imao je šest sestara Anicu, Stanu, Katu, rođenu 1738., Ivanu, te Mariju, rođenu 1744., i Stojku, rođenu 1746. godine, koja je umrla kao dijete.²¹ Stjepan Botica živi i djeluje u Dubrovniku sredinom 18. stoljeća. Bio je oženjen Marijom, kćerkom Ivana Bosgovića (Božovića). S njom, čini se, nije imao poroda. U povijesnim se vrelima najčešće spominje u svezi sa svojim tastom Ivanom.

Uoči smrti zlatar Stjepan Botica ostavio je oporuku (“*Testamentum Stephani Michaelis Bottizza Aurificis*”), napisanu 16. lipnja 1771. godine. Promulgirana je u Notarijatu mjesec dana kasnije, 16. srpnja iste godine.²² Iz uvodnog dijela oporuke razabire se da je oporučitelj bio opterećen bolešću i da je predosjećao skorašnju smrt. Nakon što se zahvalio Spasitelju Isusu Kristu i Blaženoj Djevici Mariji, Stjepan je na prvom mjestu ostavio legate i obdario tri dubrovačke crkve: Sv. Mariju Veliku, Sv. Vlaha i crkvu Gospe na Dančama.²³

Zanimljivo je da se, nakon tih legata, obratio svojim najbližim po krvi i rođenju, koji su obitavali u Popovu. Tako je ostavio legat od po 10 dukata svojim trima sestrama, Anici, Stani i Kati, koje su tada bile u Popovu. Svojoj četvrtoj sestri Ivani (“*o’ sia Giovanna*”), koja je također bila u Popovu ostavio je legat od 30 dukata. Petoj i najmlađoj sestri Mariji, koja je prije mjesec dana došla kod njega i stanovala u njegovoj kući u Dubrovniku, ostavio je legat od 20 dukata.²⁴

Svojoj majci Jeli Stjepan je oporučno ostavio sve što mu po naslijeđu pripada i što posjeduje u Popovu (“*...a Jella mia carissima Madre di Popouo tutte le mie terre, casa, e tutto il mio e del mio q-m Padre, che ho, e posseggo in Popouo...*”). To joj ostavlja na uživanje za njezinog života. Poslije majčine smrti naredio je svojim skrbnicima (“*eppitropi*”) da se sva njegova dobra i kuća u Popovu prodaju. Dobitak od toga, odredio je Stjepan, da se preda gestaldu

---

²⁰ Liber baptisatorum parochie de Trebigna sub titulo Assuptione B. M. Virgine 1708-1748 (dalje LB P Trebigna 1708-1748), f. 68. Primjerak te matice (duplikat) nalazi se u Vatikanskoj knjižnici. Jedan primjerak kopije vatikanskog duplikata nalazi se kod mene.

²¹ LB P Trebigna 1708-1748, f. 56’-57, 72’ i 79’.

²² PAD, Test. Not. No. 81, f. 192-194.

²³ PAD, Test. Not. No. 81, f. 192.

²⁴ PAD, Test. Not. No. 81, 192’.

i oficijalima Bratovštine zlatara (“...et il ritratto darsi a Ghestaldo, et of(ficia)li della Confraternita nostra degli Orefici...”).²⁵ Naredio je da se na račun tog uloga, kao i dobiti od toga, svake godine izdvoji “elemosina” za siromašne beskućnike u Dubrovniku (“...alli Poveri mendici di questa Citta”...) na dan Sv. Marka evanđelista, zaštitnika Bratovštine zlatara. Želja mu je - ističe Stjepan - da to bude trajno i za sva vremena.²⁶

Legat od 30 dukata ostavio je ocu Ignaciju, isusovcu, za nakanu koju mu je usmeno saopćio. Ocima sv. Franje u Dubrovniku ostavio je legat od 50 dukata da bi mu, što je moguće češće, slavili tihe mise za dušu njegovu i za duše njegovih pokojnih. Svom momku i pomoćniku u zlatarskoj radnji, zlataru Pavi Joziću, ostavlja sav alat koji služi u zlatarskom umijeću. To mu ostavlja iz ljubavi, za njegovu vjernost, trud i poslušnost.²⁷

Na kraju oporuke Stjepan je odredio i svoga univerzalnog nasljednika (“erede universale”). To je bila njegova, još neudata, sestra Marija, koja je nešto prije došla u Dubrovnik i obitavala u njegovoj kući. Nju moli, opominjući je “bogobojažnošću”, na posluh i poštovanje prema njihovoj majci (Jeli), da bi ona - veli Stjepan - uz pomoć Boga bila sretna i zadovoljna, čemu se on nada i što iz sveg srca želi. Za skrbnike (“eppitropi”) i izvršitelje (“essecutori”) svoje posljednje volje Stjepan je odredio Nikolu Ivana di Bona i Luku Đurića, majstora (“m(aest)ro aurifice”).²⁸ Širi osvrt o Stjepanovim obiteljskim odnosima, prema majci i sestrama, svojim precima, te siromašnim i potrebitim, prema crkvi i vjeri, plastično nam ocrtavaju njegovu osobu, vjernika, humanitarca i vrijednog majstora.

U drugom dijelu oporuke Stjepan ostavlja svom tastu Ivanu Božoviću (“Sig. Gio Bosgiouich”) 400 dukata, ono što je od njega i bilo dato u dotu za Mariju, njegovu kćer a Stjepanovu ženu, te svu zlatninu, dragulje, srebreninu i odjeću od njega učinjenu (urešenu) kao ugodan dar iz ljubavi.²⁹

---

²⁵ PAD, Test. Not. No. 81, 192’.

²⁶ PAD, Test. Not. No. 81, f. 192’.

²⁷ PAD, Test. Not. No. 81, f. 193.

²⁸ PAD, Test. Not. No. 81, f. 194.

²⁹ PAD, Test. Not. No. 81, f. 193.

Svom tastu Ivanu Božoviću ostavio je i svoj udio u karatima u brodu "Polaca" pod zapovjedništvom kapetana Đure Božovića ("Cap. Giorgio Bosgiouich"). Također mu ostavlja i udjele u "Pincu" pod zapovjedništvom kapetana Antuna Taljerana. Neka potraživanja i zajmove u svezi s Matom Batalušićem s Brgata i Ivanom Miloševićem također ostavlja u obvezu razrješenja svom tastu Ivanu Božoviću.³⁰

Svojim je skrbnicima dao naputke kako će postupiti poslije njegove smrti s njegovim stvarima i predmetima koji se nalaze u kući, te njegovim izrađevinama od zlata i srebra koje se nalaze u njegovoj radnji, a procjenjuju se na 650 dukata. Naredio je da se to, prije svega, upotrijebi za podmirenje svih njegovih dugova, popisanih u posebnom popisu koji se nalazi kod njega. Ostatak bi se rasporedio kako je već izložio, posebno dijela koji se tiče legata ostavljenih majci Jeli i sestri Mariji, njegovom univerzalnom nasljedniku.³¹

Iz oporuke zlatara Stjepana Botice, Hercegovca, rođenog u Popovu, upoznajemo profil jednog uspješnog čovjeka, obrtnika, zlatara. On je istovremeno i poslovna osoba, koja se bavi i drugim uzgrednim zanimanjima, između ostalog i novčano-kreditnim poslovima.

Iz bilješki na marginama Stjepanovog testamenta vidljivo je da su svi obdareni pokazali zanimanje za ostavljene legate. Osim dubrovačkih crkava legate je koristila i njegova rodbina, njegova sestra Marija i tast Ivan Božović u Dubrovniku, te njegove sestre u Popovu, Kata i Stanica udata Stanković.

Zlatar Nikola FIMIĆ (GAVRILOVIĆ) je podrijetlom iz Mostara. U Dubrovniku se po prvi put spominje 1801. godine. Po vjeroispovijesti je pravoslavac. Radio je i obiteljski (kao stranac) živio u Gružu u doba austrijske vladavine. Umro je 1840. godine u Dubrovniku.³²

Zlatar Pavo JOZIĆ izučavao je zlatarski obrt kod Stjepana Botice. Bio mu je pomoćnik u radnji, koju je i naslijedio s alatom koji mu je majstor Botica oporučno ostavio.³³ Podrijetlom je iz Hercegovine. Sin je Joze Jozića iz trebinjske biskupije ("de Dioecesis Tribuniensis"), kako stoji u upisu smrti 18-godišnjeg Mije, sina Joze Jozića, 1776. godine.³⁴ Imao je kuću i radnju u Gradu. Ostavio je

---

³⁰ PAD, Test. Not. No. 81, f. 192'.

³¹ PAD, Test. Not. No. 81, f. 193.

³² Bliže o njemu: I. LENTIĆ, Dubrovački zlatari, str. 99.

³³ PAD, Test. Not. No. 81, f. 193.

³⁴ PAD, LMRT G 1769-1796, f. 104.

oporuku pisanu 11. travnja 1776 godine. Proglašena je valjanom 22. istog mjeseca i godine. To znači da je zlatar Pavo Jozić preminuo između ta dva datuma, tj. 11. i 22. travnja 1776. godine.³⁵ Za svoga univerzalnog nasljednika odredio je svoju majku i šestoricu svoje braće (“...mia diletissima madre Maria rel(ic)ta di q-m Jozo Jozich, e li sei miei fratelli equis portionibus...”).³⁶ Oporukom je odredio i dvojicu skrbnika (“*eppitropi*”) i izvršitelja (“*essecutori*”), i to don Matu Maskarića, svećenika, i Antu Hrdala, zlatara. Njima je naredio da rasprodaju svu njegovu imovinu koja se nalazi u njegovoj kući i radnji ili bilo na kojem drugom mjestu. Od toga je podmirio sve svoje dugove i odredio legate crkvama i pojedincima. Cijeli ostatak ostavio je u vidu legata svojoj majci i braći u jednakim dijelovima.³⁷

Zlatar Nikola DUINOV KUJUNDŽIJA rodom je iz Mostara. Tako stoji u popisu zlatara u Dubrovniku 1673. godine³⁸ i u nekim drugim aktima iz iste godine.³⁹

Dubrovački zlatar Marko LAZAROV (Marco di Lazzaro) je podrijetlom iz Bosne. Živio je i radio u Dubrovniku u prvim desetljećima 17. stoljeća.⁴⁰

Na početku 17. stoljeća djelovao je u Dubrovniku i zlatar Miho RADOV (Michele di Rado) podrijetlom iz Popova. U početku je radio kod istaknutog dubrovačkog majstora zlatara Mate Vičencova Jablana. Potom je, od 1614. godine, imao i samostalnu radnju.⁴¹

U prvoj polovici 17. stoljeća u Dubrovniku je bio zlatar Ambroz PETROVIĆ iz Banjaluke (“*Aurifex de Bagna Luca*”).⁴²

U popisu dubrovačkih zlatara 1673./4. nalazimo još jednog Hercegovca, rodom iz Mostara, kojeg poznajemo samo po imenu Radul (“*Radulo di Mostar*”).⁴³

U Dubrovniku je tijekom 18. i početkom 19. stoljeća obitavalo i djelovalo pet zlatara iz roda Sokolovića. Svi su bili od značaja u

---

³⁵ PAD, Test. Not. No. 83, f. 20-21’.

³⁶ PAD, Test. Not. No. 83, f. 21.

³⁷ PAD, Test. Not. No. 83, f. 20’-21.

³⁸ PAD, Prepiska XVII, No. 1804/II b, f. 9.

³⁹ I. LENTIĆ, Dubrovački zlatari, str. 86.

⁴⁰ I. LENTIĆ, Dubrovački zlatari, str. 94.

⁴¹ I. LENTIĆ, Dubrovački zlatari, str. 99-100.

⁴² PAD, Dotium notaria, No. 16, f. 4-5.

⁴³ PAD, Prepiska XVII No. 1809/II b, 9.

dubrovačkom zlatarskom obrtu. Za četvoricu od njih može se pouzdano tvrditi da su Hercegovci, bilo po domicilu svoga rođenja ili po bližem podrijetlu. Riječ je o trojici zlatara s imenom Petar, dok je četvrti od njih zlatar Marko Sokolović.

Jedan od spomenutih zlatara po imenu Petar nosi pokatkad i skraćenu verziju prezimena SOKO. Riječ je o preobraćeniku ("šizmatiku"), koji je kod stonskog biskupa primljen u katoličku vjeru. Prije bi se moglo tvrditi da je riječ o retrovertitu. Moguće je da je Petar primio čin krštenja od pravoslavnog svećenika zbog nedostatka katoličkog. Njegovi su predci, pa i roditelji, katolici iz Velje Međe u Popovu. Umro je u Dubrovniku 1784. godine.⁴⁴

Zlatar Marko SOKOLOVIĆ ("detto Spanuo") je sin Grge Sokolovića iz Velje Međe u Popovu. U jednom zapisu iz 1742. godine sam Grgo veli: "Ego Gregorius Io(anni)s Socolouich di Popouo..."⁴⁵ On je, također, i bratić Petra Sokolovića (starijeg) kod kojeg je izučavao zlatarsku vještinu. Petar ga u svojoj oporuci imenuje za univerzalnog nasljednika ("...per Erede universale Marco mio Nipote et actual Servitore...").⁴⁶ Upozorio ga je i na dugove i legate koje ostavlja. Marko je radio razne poslove. Bio je bolehljiv i dugo je primao pomoć od Bratovštine zlatara. Vodio je i brojne sudske parnice s više ljudi iz različitih razloga.⁴⁷ Umro je u Dubrovniku 1808. godine.⁴⁸

Najpoznatiji zlatar iz spomenute obitelji bio je Petar SOKOLOVIĆ (Stariji), sin Ivanov, iz Velje Međe u Popovu. Rođen je prije 1708. godine, jer u maticama župe Trebinje u Popovu, koje upravo počinju tom godinom, ne nalazimo upis njegova rođenja. Petar je u dubrovačkom Notarijatu ostavio oporuku pisanu u njegovoj kući u Gradu 6. ožujka 1774. godine. Pisao je u trenutku bolesti i tjelesne slabosti. To proizlazi iz činjenice da je preminuo dan kasnije. Njegova je oporuka proglašena valjanom 8. ožujka iste godine.⁴⁹ Prema zapisu o smrti Petar je rođen 1704. godine, što je u suglasnosti s izloženom pretpostavkom.⁵⁰

⁴⁴ PAD, LMRT P 1755-1804, f. 108'.

⁴⁵ PAD, Dot. Not. No. 18, f. 30'.

⁴⁶ PAD, Test. Not. No. 82, f. 106.

⁴⁷ I. LENTIĆ, Dubrovački zlatari, str. 121-122.

⁴⁸ PAD, LMRT G 1796-1821.

⁴⁹ PAD, Test. Not. No. 82, f. 105'-106.

⁵⁰ PAD, LMRT G 1769-1796, f. 80.

Petar je oporukom ostavio legatate za govorenje svetih misa dubrovačkim crkvama: Sv. Mariji Velikoj, Sv. Vlahu i Sv. Mariji na Dančama. Potom je svojim skrbnicima i izvršiteljima naredio da podmire sve njegove dugove koje je za života učinio. Za to je namijenio svoju založenu kuću i udjele ("karati") u brodovima.

Legat u iznosu od 100 dukata Petar je ostavio svojoj neputi Ivi, supruzi Mate Vicencinovića. On bi trebao poslužiti za odgoj njihova sina Mate. Svojoj rodici Mariji, kćeri ujaka Andrije Balića (Milić) iz Trebinje u Popovu, ostavio je 10 dukata. Trojici svoje braće, Marku, Filipu i Đuri, ostavio je legat od po 10 perpera. Skrbnicima je naredio da daju, poslije njegove smrti, petnaest dukata za slavljenje svetih misa za dušu njegovu. Već je rečeno da je za univerzalnog nasljednika odredio svoga bratića i pomoćnika u radnji Marka Sokolovića. Za skrbnike i izvršitelje Petar je imenovao Baltazara M. Antuna Secondo di Buchia, Luku Đurića i opet Marka Sokolovića, svoga bratića. Njima je preporučio da mu ispune posljednju volju kako je to odredio.⁵¹

Iz bilješki na marginama oporuke vidljivo je da su sve stranke pokazale zanimanje za ostavljene im legatate. Preuzimali su ih njegova braća Filip i Marko, zatim Marija, neudata kći Andrije Milića (Balić) iz Popova preko svojih tutora Ivana Milića i Nikole Pavlovića. To su činili i svi ostali kojima su legati bili namijenjeni.

Zlatar Petar SOKOLOVIĆ (Mlađi) rodnom je iz trebinjske biskupije ("de Dioecesis Tribuniensis"), svakako iz Velje Međe u Popovu. Vjenčao se s Katarinom Šanje iz Popova 1776. godine.⁵² Od poroda je imao, koliko je poznato, dvije kćeri i sina Ivana. Kao zlatar djeluje u Dubrovniku i početkom 19. stoljeća. Radio je različite predmete, pa i one votivne za potrebe crkve i bogoslužja.

Moguće je bilo još, za sada nepoznatih nam, dubrovačkih zlatara rođenih u Hercegovini ili su svojim podrijetlom s tog područja. Na osnovi već poznatog može se zaključiti da se i u 17. i 18. stoljeću nastavlja ranije uspostavljena tradicija da se dubrovački zlatari, dijelom, regrutiraju i s prostora Hercegovine, najčešće je to Popovo, a potom i Mostar.

---

⁵¹ PAD, Test. Not. No. 82, f. 106.

⁵² PAD, LMM G 1729-1778, f. 230'.

U ovom prikazu navedena su i neka imena dubrovačkih zlatara koji su svojim podrijetlom izvan zemljopisnog prostora Hercegovine. Riječ je o unutrašnjim krajevima Bosne i Hercegovine, Sarajevu i Banjaluci. I iz tih bi krajeva dolazio ponetko u Dubrovnik na izučavanje zlatarskog obrta. Ostajali bi u Dubrovniku trajno ili izvjesno vrijeme.

Period 17. i 18. stoljeća znači razdoblje opadanja i dekadencije dubrovačkog zlatarstva nakon njegova uspona ranijih stoljeća. Unatoč tome doprinos zlatara podrijetlom iz Hercegovine dubrovačkom zlatarstvu, bez obzira na njegove umjetničke domete, evidentan je. Zbog toga njihov doprinos treba sagledavati u relacijama ukupnog dosega dubrovačkog zlatarstva u spomenutom razdoblju.

Mag. Marijan Sivrić

HERZEGOWINER - DUBROVNIKER GOLDSCHMIEDEN AUS DER ZEIT DER REPUBLIK

Zusammenfassung

Eines der wichtigsten und sehr einträglichen Handwerke in Dubrovnik in der Zeit der Republik war jenes des Goldschmiedens. Es war gleichzeitig Gewerbe und Kunst. Die Goldschmiedekunst in Dubrovnik entwickelte sich aufgrund der Einfuhr von Gold- und Silbererz aus Bergwerken auf dem Balkan. Gold- und Silbergegenstände wurden in Goldschmiedewerkstätten sowohl zur Ausfuhr als auch für inländischen Bedarf erzeugt. Sie wurden von Gutsherren, reichen und mittelständischen Bürgern, von der Kirche und Klöstern, Bauern und anderer Bevölkerung gekauft.

Erzeugnisse waren verschiedene Spangen (Fibeln), goldene oder silberne Knöpfe, Diademe, Halsketten, Ohrringe, Armbänder, Ringe, Gürtel, Nadeln, Kistchen...

Zur Goldschmiedearbeit gehörte auch Essbesteck und -geschirr.

Eine besondere Bedeutung hatte die Ausarbeitung von kirchlichen Gegenständen.

Unter Goldschmieden von Dubrovnik gab es auch jene aus verschiedenen Gegenden der Herzegowina. Nach Dubrovnik kamen junge Männer aus der benachbarten Herzegowina, "Djetići" (Burschen)

genannt, und wurden in die Lehre genommen. Viele blieben in Dubrovnik als Gehilfen oder Meister in eigenen Werkstätten.

Bekannt sind Goldschmiedemeister herzegowinischer Herkunft seit dem 14. Jh. Es gab sie auch im 17., 18. und Anfang 19. Jh. Sie kamen vorwiegend aus Popovo, weniger aus Mostar.

Die Tradition der Dubrovniker Goldschmiede herzegowinischer Herkunft setzte sich auch während des 19. Jh. fort.